

INSON HUQUQLARI KELAJAGI -FANTASTIK TO‘QIMALARDAN HOLI INSON HUQUQLARI TIZIMINING IKKINCHI BOSQICHGA KO‘TARILISHI

Tursunova Gulchiroy Azimovna

E-mail: academicaget6767@gmail.com

“PUBLISH”MCHJ rahbari, Mustaqil ilmiy tadqiqotchi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Inson va fuqaroning huquq va erkinliklari ko‘p qirrali xarakterdagi dolzarb muammolar o‘rganilib. Zamonaviy taraqqiyot, tibbiyotdagi ilmiy yutuqlari, tirik organizmni klonlashning birinchi tajribasi inson, davlat va jamiyat o‘rtasidagi munosabatlarning ko‘p jihatlarini o‘zgartirishi kelajakda insoniyat hayot tarzidagi o‘zgarishlar tahlil etilgan holda inson huquqlari tizimidagi yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan muammolar ularning sabablari tahlil etildi. Shu bilan birga inson huquqlarining barcha zamonlar uchun bir bo‘lgan ustuvor vazifalarini saqlab qolish masalasi o‘rganilgan.

Kalit so‘zlar : inson huquqlari, axborot texnologiyalari, klonlash, huquqshunoslik, kelajak huquqi, sun‘iy intellekt.

АННОТАЦИЯ

В данной статье права и свободы человека, права и свободы гражданина являются актуальными проблемами многогранного характера. Современный прогресс, научные достижения в медицине, первый опыт клонирования живого организма изменили многие стороны взаимоотношений человека, государства и общества. В дальнейшем были проанализированы изменения в образе жизни человечества, а также возможные анализировались проблемы в системе прав человека, одновременно анализировались причины возникновения прав человека, изучался вопрос сохранения одних и тех же приоритетных задач во все времена.

Ключевые слова: права человека, информационные технологии, клонирование, юриспруденция, право будущего, искусственный интеллект.

ABSTRACT

In this article, the rights and freedoms of a person and the citizen's rights and freedoms are the current problems of a multifaceted nature. Modern progress, scientific achievements in medicine, the first experience of cloning a living organism changed many aspects of the relationship between a person, the state and society. In the future, the changes in the way of life of mankind were analyzed, and the possible

problems in the human rights system were analyzed. At the same time, the causes of human rights were analyzed. The question of maintaining the same priority tasks for all times has been studied.

Key words: *human rights, information technology, cloning, jurisprudence, future law, artificial intelligence.*

KIRISH

*Mavzu dolzarbligi:*Inson va fuqaroning huquq va erkinliklari ko'p qirrali xarakterdagi dolzarb muammolardan biridir . Zamonaviy taraqqiyot,tibbiyotdagi ilmfan yutuqlari, tirik organizmni klonlashning birinchi tajribasi inson, davlat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarning ko'p jihatlarini o'zgartirmoqda .O'tgan asrning 90-yillaridagi islohotlar davrida inson va fuqaroning asosiy huquq va erkinliklarini xalqaro standartlarga muvofiq tan olish va konstitutsiyaviy mustahkamlash mamlakatimiz huquq fani oldiga qator aniq vazifalarni qo'ydi. Insonning asosiy fuqarolik huquqlarini himoya qilish mazmuni va mexanizmini asoslash, har bir aniq huquqning amalga oshirilishini ta'minlashning konstitutsiyaviy-huquqiy me'yorini belgilash shular jumlasidandir.Shu kabi dolzarb masalalarni tahlil qiluvchi ilmiy tadqiqotlarning aksariyati yaqin kelajakda inson huquqlari tizimidagi muammolarni hal etishga qaratilgan,jadallik bilan o'zgarib borayotgan insoniyat hayoti uzoq kelajakdagi inson huquqlari tizimidagi yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni o'rganishni masalasini o'rtaga qo'yadi.Huquqshunoslikning vazifasi shunday universal mexanizmlarni yaratishdan iboratki, ular, umuminsoniy qadriyatlarini aks ettiradi.Kelajak qonuni inson huquqlarini himoya qilishning o'ziga xos asosiy mexanizmiga aylanib borayotgan davlatga inson huquq va erkinliklarini himoya qilishda ortib borayotgan rolni bera boshlaydi.

Kelajakda insonhuquqlari tizimida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan qiyinchiliklarning yangi ustuvor vazifalarni keltirib chiqarishi

XXI-asrda insoniyatning yangi avlodi – axborot avlodi tug'ilayotganiga guvoh bo'layabmiz.

Ammo huquq tizimda nima yangilik bor, aytaylik, elektron ma'lumotni qidirish va olish huquqi yoki elektron shaxsning daxlsizligi huquqi , ya'ni biz o'zimiz ixtiyoriy yoki bilmagan holda yangi ommaviy axborot vositalaridagi faoliyatimiz orqali yaratadigan imijimiz, va jismoniy mavjudlik to'xtatilgandan keyin biz undan qutulishni yoki aksincha, uni saqlab qolish istagi kabi huquqlarmi?

Yo'q ushbu huquqlar so'z erkinligining keng ma'noda konstitutsiyaviy darajada tan olingan yangi jihati bo'lib ,Inson va fuqaro huquqlari deklaratsiyasidan boshlab

va birinchi o‘n yil davomida konstitutsiyaviy darajada tan olingan. Bu huquqlar o‘z mohiyatiga ko‘ra deyarli o‘zgarmagan.

•**Bugun hayotimizda nima keskin o‘zgardi?**

Aloqa usuli, vositachi o‘zgardi. Bu yangi, chinakam inqilobiy hodisa jamiyatda tenglik va adolatga asoslangan erkinlikning me‘yoriy shakli sifatida huquqning mohiyatini o‘zgartirmaydi. Shu bilan birga, tadqiqotchilar ta’kidlaganidek, ommaviy axborot vositalari ma’lum ma’noda medianing o‘ziga aylanadi. Huquq tizimida yangilik huquqning mohiyatini, uning tabiatini o‘zgartirishdan iborat emas, balki axborotni uzatish vositalarining tub yangiligi bilan bog‘liq bo‘lgan uning mazmunini boyitishdir.

Shunday qilib, yaqinlashib kelayotgan raqamli kelajak sharoitida zamonaviy huquq sivilizatsiyasi uchun **birinchi xavf** – *bu aloqa usullarining o‘zgarishi va jamiyatning postmodern atomizatsiyasi natijasida yuzaga kelgan inson va jamiyatning chalkashligi.*

Aloqa usullari o‘zgarib, ilgari tasavvur ham qilinmagan hajmdagi ma’lumotlarni to‘plash va qayta ishlash imkonini berganligi sababli, jamiyat dastlab hech qanday huquqiy aralashuvni taklif qilmagan texnik muammolarga duch keldi, ammo vaqt o‘tishi bilan bu yolg‘onga aylandi.

•**Sun‘iy intellektning huquq tizimiga ta’siri**

Biz sun‘iy intellekt va katta ma’lumotlar hodisalari haqida gapirmoqdamiz ammo huquq tizimi uchun bu ochiq-oydin afzalliklar bilan bir qatorda yangi axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan yangi qiyinchiliklar ham yuzaga keltiradi. Ayrim huquqiy hodisalarda o‘zgarishlar mavjud. Masalan, huquqbuzarliklar tarkibi o‘zgarmoqda. Shu munosabat bilan, futurologlarning fikricha, odil sudlovni amalga oshirish jarayoni tubdan o‘zgaradi. Sud qarorlarining ko‘p qismlari sun‘iy intellekt tomonidan yoziladi. 2017-2022 yillarda Yevropa Inson huquqlari sudining qarorlarini tayyorlash bilan bog‘liq sun‘iy intellekt imkoniyatlari bo‘yicha tadqiqotlar paydo bo‘ldi. Bundan tashqari, “axborotlashtirilgan” foydalanuvchilar odil sudlovni amalga oshirish jarayonida, masalan, axborot texnologiyalaridan foydalangan holda, shikoyat qilish usullarini tanlashlari mumkin.

Hozirgi vaqtda rivojlanish yanada shiddatli bo‘lib Sun‘iy intellekt yordamida huquqiy matnlarni tahlil qilish texnologiyalarining rivojlanishi bilan o‘xshash vaziyatlarga asoslangan minglab o‘xshash matnlar asosida sud ishlarining natijalarini bashorat qilish yoki hatto yangi qarorlar tayyorlash mumkin.

An’anaviy bilish usullaridan foydalangan holda zarur qarorlar majmuasi bilan hech bo‘lmaganda qisqacha tanishish. Bunday ishlarni osonlashtirish uchun turli xil raqamli texnologiyalar va usullar qo‘llaniladi.

Endilikda biz , sun'iy intellektga, aytaylik, shikoyatlarni ko'rib chiqish funksiyasini o'tkaza olamizmi, EKIH terminologiyasidan foydalanish, bu mavjud sudyalarga faraziy ravishda yangi va haqiqatan ham muhim sud ishlarini ko'rib chiqishga e'tibor qaratish imkonini beradi? Groningen universiteti olimlari ushbu maqsadlar uchun mashinani o'rganish texnologiyalaridan yoki aniqrog'i "nazorat ostidagi mashinani o'rganish " dan foydalanishni taklif qilmoqdalar . Ushbu texnologiya kompyuterga ma'lum miqdordagi matnli ma'lumotlarning sud qarorlari fayllari ko'rinishida berilishini nazarda tutadi. Axborotni tahlil qilish orqali kompyuter qabul qilingan sud qarorlarining har bir turida sud qarorlari uchun motivatsiya shakllarini aniqlay oladi. Qayta ishlashning yakuniy bosqichida sun'iy intellekt ma'lum bir vaziyat uchun eng ko'p sud qarorini taklif qilishi mumkin.

Yana bir *xavf yirik ma'lumotlar bazasi bo'lib kelajakda katta ma'lumotlardan foydalanish, paradoksal ravishda, birinchi qarashda, qonun ustuvorligi qadriyatlarini inkor etishga olib keladi. Huquq o'z tabiatiga ko'ra kelishuv mahsuli bo'lib, u qadriyatlarga asoslanadi va uning Rim davridan beri e'lon qilingan asosiy qiymati mavhumlikdir, bu qoidalarni ko'p holatlarda qo'llash imkonini beradi . Katta ma'lumotlar, qonundan farqli o'laroq, empirik, algoritmik va deterministik hodisadir . Ma'lumotlar bazasiga tayanib , qonun chiqaruvchilar va huquqni muhofaza qiluvchi organlar o'z faoliyatini hisoblab bo'lmaydigan ma'lumotlarni hisobga olmaydigan mexanik qarorlar qabul qilishgacha kamaytirishi mumkin.*

Boshqa tomondan, katta ma'lumotlar fenomeni katta imkoniyatlarga ega. Shaxsiylashtirilgan (iqtisodchilar aytganidek –mijozga yo'naltirilgan) qonun, agar har bir aniq shaxsning bo'lmasa, hech bo'lmaganda tor guruhlarining ehtiyojlarini aks ettiradi. Albatta', shaxsning shaxsiy diniy mansubligi va boshqalar bilan bog'liq bo'lgan huquqiy tizimlarning ko'pligi haqida gapirmayapmiz. Masalan, maxsus algoritmlar ko'p miqdordagi sud amaliyotini tahlil qilish orqali muayyan ishda muvaffaqiyat qozonish imkoniyatlarini baholash, sudda o'z pozitsiyasini himoya qilish uchun eng mos strategiyani tanlash imkonini beradi . Yirik ma'lumotlar bazasini tahlil qilish fuqarolik qonunchiligida nazarda tutilgan an'anaviy modellardan tashqariga chiqadigan aniq kontragentlarning o'ziga xos shartlariga ko'proq individuallashtirilgan va ko'proq mos keladigan shartnomalar tuzishga imkon beradi.

Meritokratik boshqaruv va demokratik tartib-qoidalardan chetga chiqish masalasiga qaytsak, men bir misol keltiraman. Portugaliya diktatori Salazarning "Yangi davlati"ni zamonaviy davrning birinchi texnokratik rejimlaridan biri deb atash mumkin – mamlakatni asosiy vazifasi barqaror iqtisodiy va siyosiy tizimni saqlash bo'lgan bir guruh ekspertlar boshqargan. Salazarning o'zi ham iqtisod

o'qituvchisi, doktorlik darajasiga ega bo'lgan, hukumat a'zolarining ko'pchiligi ham ilmiy darajaga ega bo'lgan, siyosatdan yiroq ekanliklarini ta'kidlagan va o'zlarining asosiy vazifasini mamlakatning iqtisodiy barqarorligida ko'rishgan. Shu bilan birga, Salazar rejimi o'zining sof ko'rinishida fuqarolarning erkinliklarini bo'g'uvchi avtoritar rejim edi. Bu tuzum mustamlaka mulkini tark etgan oxirgilardan biri bo'lib, o'z asoschisi va mafkurachisidan bor-yo'g'i 6 yil umr ko'rishga muvaffaq bo'ldi. Portugaliya misoli shuni ko'rsatadiki, "eng yaxshi" tomonidan texnokratik boshqaruv haqiqiy meritokratiyani anglatmaydi va har qanday holatda ham muvaffaqiyatli davlat uchun yetarli emas.

•Shunday qilib, yirik ma'lumotlar bazasi va sun'iy intellekt yuridik hamjamiyat uchun imkoniyatlar oynasini ochadi shuningdek bizni huquqning ruhini va uning insonparvarlik mohiyatini yo'qotish xavfini qo'yadi.

Dolzarb muammolarni ko'rib chiqqandan so'ng, keling, ushbu xavf-xatarlar nimadan iboratligi va huquqiy sivilizatsiyamiz qanday tahdidlarga duch kelishi haqida batafsilroq to'xtalib o'tamiz.

Ko'pchilik raqamlashtirish davrida ro'y berayotgan o'zgarishlarni kuzatib bormaydi va sodir bo'layotgan o'zgarishlarni, jumladan, qonunchilikni ham sezmaydi. Bu, o'z navbatida, rad etish va qarshilikni keltirib chiqaradi. Bunday rad etish, ksenofobiyaning kuchayishiga, chegaralarni yopishga, javoblarni "ulug'li o'tmish" dan topish istagiga olib keladi, bu tabiiyki, haqiqiy tarixiy voqealar bilan deyarli umumiylikga ega emas, lekin o'ziga xos konstruktsiya yoki "simulyatsiya" hisoblanadi.

O'tgan asrning oxiriga kelib, kommunizm mafkurasi o'zini obro'sizlantirdi va tugallandi; korporativ davlat o'zining to'lovga layoqatsizligini ham ertaroq ko'rsatib, Ikkinchi jahon urushi qurbonlarining o'n millionlab qurbonlarini o'zi bilan qabrga olib ketdi. Butun mafkuralarning katta to'plamidan faqat so'zsiz g'alaba qozongan liberalizm qolgandek tuyuladi nazarimda.

Ma'noning yo'qolishi yangi ommaviy kommunikatsiya vositalarining rivojlanishi bilan murakkablashadi, ular o'z-o'zidan aloqaga aylanadi va bizning madaniyatimizni "aylanish" madaniyatiga olib boradi, ya'ni bir joyda to'xtab qolmasdan doimiy ravishda yangiliklar lentasini aylanib chiqadi.

Olingan ma'lumotni aks ettirish va tanqidiy munosabatning yo'qligi soxta yangiliklar va siyosiy populizmning o'sishi uchun ideal gumusdir. Birinchi hodisa, ayniqsa, ommaviy isteriya paytida, masalan, COVID-19 koronavirus infeksiyasi bilan bog'liq vahima paytida yaqqol namoyon bo'ldi.

O'zgaruvchan dunyoda o'zini topa olmaydigan odamlarning his-tuyg'ulari, masalan, "begonalar"(muhojirlar, turli millatlar, turli dinlar)tushunchasidan

foydalanishga harakat qilayotgan vijdotsiz siyosatchilarni qo‘llab-quvvatlaydi saylovda ular natijaga erishishi mumkin.

•*Vaqti kelib bunday siyosatchilarning ritorikasi nafaqat ma’nosiz yoki zararli qonun loyihalari yoki hech bo‘lmaganda ommaviy ravishda e’lon qilingan qonunchilik tashabbuslariga olib kelishi mumkin, balki aslida bunday “begona” guruhlariga nisbatan zo‘ravonlikni qonuniylashtirishga xizmat qiladi.*

Shunga ko‘ra, yana **bir xavf chegaralarning yo‘qolishi**, nisbiylik va umumiy nisbiylik bo‘lib, u qadriyatlarning nisbiyligi, ijtimoiy ideallarning yo‘qligi va odamlar o‘rtasidagi ishonchning yo‘qolishida namoyon bo‘ladi.

•Davlatlar o‘z tarixidan saboq olmaguncha, xuddi shu tarixiy rakunga qadam qo‘yishga mahkum.

Sovet Ittifoqi o‘z tarixini buzishga harakat qilgan Rossiya imperiyasi ko‘p jihatdan jabhalar imperiyasi edi .U jamoat hayotining barcha jabhalarini nazorat qildi va modernizatsiya qilish uchun cheksiz imkoniyatlarga ega edi. Biroq amalda hammasi butunlay boshqacha bo‘lib chiqdi: avtoritar hukumat mamlakatni texnologik taraqqiyot va modernizatsiya voqeligiga moslashtirish vazifasini bajara olmadi. Avtoritar hokimiyat – va bu uning doimiy muammosi – islohotlar zarurati bilan duch kelganda zaif va samarasiz bo‘lib chiqadi. Buyruqbozlik choralari bilan davlat farovonligiga erishish qiyin.Shu bilan birga, milliy ofatlarning oldini olish uchun mutlaq yo‘l qo‘ymaslik kerak, deb aytish qiyin. Ammo buning aksi ekstremal – butun makonni egallagan, jamiyat va shaxs uchun hech qanday erkinlik qoldirmaydigan davlat faqat rad etishga olib kelishi mumkin xolos.

Shu nuqtai nazardan, zamonaviy insoniyatda qiziqish uyg‘otadi, bu katta ma’lumotlar asosida tarixiy voqealarni tahlil qilish va bunday xulosalarni zamonaviy vaziyatlarga – masalan, kliodinamika nazariyasi 10 bilan bog‘lash bilan muayyan naqshlarni aniqlash imkonini beradi .

Bashoratli modellar quyidagi algoritm yordamida ishlab chiqiladi.

*Birinchi*dan, o‘tmishdagi inqirozlar yoki tarixiy voqealarni statistik tahlil qilish orqali, haqiqiy natijalar kirish omillariga (iqtisodiy, siyosiy va madaniy) bog‘liqligi aniqlanadi.

Ikkinchi qadam – bu analitik ma’lumotlarni salbiy ta’sirlar, tiklanish va jamiyat barqarorligining ehtimoliy, empirik asoslangan matematik va hisoblash modellari to‘plamiga kodlash.

*Uchinchi*dan, matematik modellarni qurish mexanizmi mumkin bo‘lgan traektoriyalarni (traektoriyalar to‘plamini) va modelni yaratishda foydalanilmagan o‘tmishdagi tarixiy voqealar natijalarini bashorat qilish uchun ishlatiladi.

Ushbu nazariya nuqtai nazaridan inqirozga uchragan jamiyat va davlat ichki tuzilmalariga o'ziga xos entropiya qo'shadigan tashqi omillarga ayniqsa sezgir bo'lib qoladi: masalan, "Shon-sharafli inqilob" davrida Angliya juda tez va keyinchalik tiklana oldi. Sanoat inqilobi davriga qadam qo'ydi, chunki ichki kuchlanishni ko'paytiradigan qo'shimcha muammolarga duch kelmadi.

Shunga ko'ra, tarixning bunday "matematik" qarashi huquq fani uchun ma'lum xulosalar chiqarish imkonini beradi, siyosiy hayot sub'ektlarining xatti-harakatlarini bashorat qilish imkonini beradi va pirovardida huquqiy tizimni yangi yoki o'zgaruvchan voqelikka moslashtirish imkonini beradi.

Kelajak huquqi va kelajak huquqining mazmuni haqida

•*Kelajakda huquq tizimini nima kutmoqda – umumiy raqamlashtirish, algoritmlashtirish, katta ma'lumotlar va boshqalarmi?*

Shubhasiz, kelajak qonuni robotlar sud qarorlarini yozishi yoki sun'iy intellekt advokatlik kasbini almashtirishi haqida emas. Xuddi shunday, kelajak qonuni haqidagi suhbatni Internet yoki odamlar o'rtasidagi muloqot uchun boshqa vositachilar muammolariga aylantirmaslik kerak.

Kelajak qonuni – bu Ulpian ikkinchi asrda aytgan va dunyoning barcha mamlakatlaridagi huquqshunoslar bugungi kungacha bahslashayotgan bir xil abadiy erkinlik va adolat qadriyatlaridir. Qonun sof shaklda bashorat bilan shug'ullanmaydi, biz qonunda kelajak qanday bo'lishiga javob topa olmaymiz. Ammo qonun bizga ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishning eng maqbul yechimlarini topishga va shu bilan yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ijtimoiy nizolarning eng maqbul va adolatli natijalarini bashorat qilishga yordam beradi. Konstitutsiyaviy nazorat organlarining amaliyoti yangi texnologiyalar bilan bog'liq munozarali vaziyatlarni tahlil qilishda inson qadr-qimmatini va adolatining bir xil toifalariga murojaat qilib, shu nuqtai nazarni tasdiqlaydi.

Kelajak qonuni haqida fikr yuritish har doim ham ongli ravishda ideal huquqiy tartibga solishni topish istagi bilan birga kelmaydi. Biroq, ideal qonun o'zini inkor etib, muzlatilgan moddaga aylanadi, chunki u endi jamiyatdagi doimiy o'zgarishlarga javob bera olmaydi va shu bilan rivojlanishni to'xtatuvchi vositaga aylanadi. Har qanday tartibga solishning ideal ko'rinishi, bitta modelning ma'lum bir universalligini nazarda tutadi

Agar biz ushbu muammoni milliy va xalqaro huquqiy tartiblarning o'zaro ta'siri prizmasi orqali ko'rib chiqsak, u holda biz ideal huquqni izlash muammosini yagona asosli ma'lum bir universal yondashuv va milliy o'ziga xosliklar o'rtasidagi ziddiyat nuqtai nazaridan o'rganishimiz mumkin. Har bir alohida mamlakatning individual tarixiy va sotsiologik tajribalarini o'zlashtirgan. Shu bilan birga, har qanday

hamjamiyatning o'ziga xosligini (xoh u xalq, xoh mamlakat bo'lsin) qandaydir muzlatilgan deb hisoblash mumkin emas: o'ziga xoslik, chunki jamiyat tajribasi mobil va o'zgaruvchan, faqat o'zgarishlar yoki ushbu tajribani egallash. Rossiya va, aytaylik, Yangi Zelandiya uchun turli xil tarixiy vaqtlarni talab qiladi. Shunga ko'ra, bu yondashuv boshqa huquq tizimlarida shakllangan huquqiy institutlarni qabul qilishni mutlaqo istisno etmaydi, faqat bunday "qarz olish" ni o'rnatmaslik kerak deb taxmin qiladi.

Nima uchun Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi butun tarixi davomida xalqaro huquqning asosiy muvaffaqiyatlaridan biri hisoblanadi? Chunki ushbu hujjatni ishlab chiqishda nafaqat yahudiy-xristian sivilizatsiyasi an'analari, balki Yaqin Sharq jamiyatlari qadriyatlarini, Osiyo an'analari va boshqalar ham hisobga olingan. Ya'ni, ushbu hujjatni ishlab chiquvchilar inson huquqlarini himoya qilish uchun minimal asosni yoki barcha davlatlar tomonidan baham ko'riladigan minimal qadriyatlar

Boshqa tomondan, inson huquqlarini alohida davlatlar yoki ta'sir guruhlari o'z manfaatlari yo'lida foydalanishi mumkin bo'lgan o'ziga xos pragmatik siyosat vositasi sifatida ko'rish mumkin – bu ekstremal va salbiy tomonlardan biridir. Inson huquqlarini himoya qilishning xalqaro tizimi. Shunday qilib, Afrikaning ko'plab davlatlari "Afrika uchun sud" deb ataydigan Xalqaro jinoiy sud bir necha bor tanqid qilingan, chunki u tomonidan ko'rib chiqilgan vaziyatlarning aksariyati aynan dunyoning ushbu mintaqasidan kelib chiqqan. Bundan tashqari, Yevropa davlatlari yoki Qo'shma Shtatlar ishtirok etadigan vaziyatlarni ko'rib chiqishga urinishlar muqarrar ravishda qarshilikka duch keladi, masalan, AQSh va uning terrorizmga qarshi operatsiyasi paytida Afg'onistondagi vaziyatni ko'rib chiqishga urinishlar mavjudligi kabi .

Ko'rinib turibdiki, davlat inson huquqlarini himoya qilishning asosiy subyekti bo'lganligi sababli, bu sohada cheksiz imkoniyatlarga ega emas. Davlatning roli erkin tanlash agenti bo'lgan erkin shaxs faoliyati uchun minimal zarur asoslarni ta'minlashdan iborat ya'ni aslida insonning ijtimoiy qadr-qimmatini himoya qilish .

Kelajak qonuniga shaxsning huquq va erkinliklarini davlat tomonidan himoya qilishda tobora ko'proq rol beriladi, bu inson huquqlarining asosiy mexanizmiga aylanib bormoqda.

Albatta, inson huquqlarini himoya qilishning har qanday universal rejimi, shuningdek, inson huquqlarini himoya qilishning har qanday konstitutsiyaviy rejimi ma'naviy plyuralizm tamoyilini tan olishi va har qanday nuqtai nazarni o'rnatishni taqiqlashi kerak. Adolat va tenglik, inson qadr-qimmatini hurmat qilish tamoyillari

kelajakdagi har qanday qonunning asosi bo'lishi kerak. Qolaversa, shaxsning kelajakka bo'lgan huquqini inson qadr-qimmatini oliy qadriyat sifatida tan olmasdan tasavvur qilib bo'lmaydi, bu holda shaxsning sub'ektivligini tasavvur qilib bo'lmaydi.

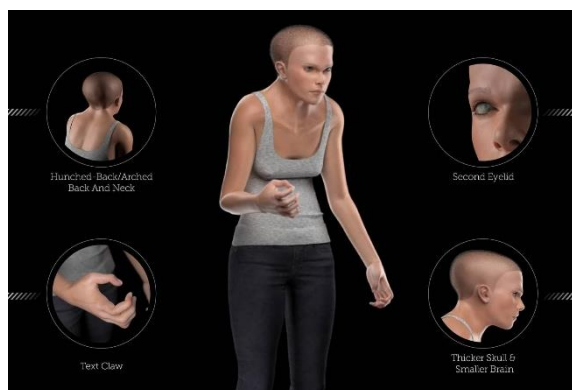
Ushbu mulohazani davom ettirar ekanmiz, raqamli metamodernizm davrida inson huquqlar bilan qanday o'zgarishlar sodir bo'ladi, degan savolni o'zimizga so'rashimiz kerak. Inson huquqlari o'z mohiyatiga ko'ra o'zgarmasligini, zarur ijtimoiy ta'minot va rivojlanishga bo'lgan jamoaviy huquqni, ya'ni tor ma'noda kelajakka bo'lgan huquqni ta'minlash zarurati yo'qolmasligini yuqorida ta'kidladim. Shunga ko'ra, kelajak qonuni nafaqat shaxsiy qadr-qimmatni himoya qiladi, balki jamiyat va uning har bir a'zosidan empatiya va boshqa odamlar huquqlarining qadr-qimmatini tushunishni talab qiladi.

Kollektiv ishonch huquqiy tizim va davlat institutlari faoliyatini ta'minlovchi asosiy asos bo'lib, u jamoaviy qadriyatlarning tan olinishini ham ta'minlaydi. Huquq tizimining ishlashi uchun fuqarolar sud tizimiga va boshqa davlat institutlariga ishonishlari kerak va bunday ishonch davlat boshqaruvi tizimining faoliyat ko'rsatish tamoyillari – boshqaruv qarorlarini qabul qilishning ochiqligi va shaffofligi (o'tkazuvchanligi) bilan chambarchas bog'liqdir.

XULOSA

Qisqacha qilib aytganda inson huquqlari kelajakda qanday o'zgarishi mumkin degan savolga:

Inson huquqlarining kelajagi shaxslar va muassasalar ong va tanani o'zgartiruvchi va kengaytiruvchi texnologiyalardagi yutuqlar bilan qanday shug'ullanishiga qarab shakllanadi. Superintellekt, ijtimoiy robotlar va kengaytirilgan insoniyat sohasidagi innovatsiyalarga alohida e'tibor qaratiladi va bu inson huquqlari tizimini o'zgartiradi. Ushbu tahlilning bir ma'nosi shundaki, ong va tanadagi o'zgarishlar huquqlar mavzusini o'zgartirishi va yanada murakkab huquqlar ekologiyasini ishlab chiqishni talab qilishi mumkin.

1-rasm: Mindy: 3000 yildagi odam qiyofasi

Ideal huquqiy modellar deyarli mavjud emas. Har bir tarixiy bosqich, har bir davlat va har bir jamiyat uchun ularning mavjud bo'lishining turli davrlarida bunday tartibga solishning maxsus modellari, huquqiy tartibga solish mexanizmlarini nozik sozlash

zarur. Shu nuqtai nazardan qaraganda, “kelajak huquqi” erishib bo‘lmaydigan ideal tushuncha bo‘lib, unga yaqinlashganda, yana o‘zgaradi va uzoqlashadi.

Shu bilan birga, huquq sivilizatsiyasi o‘zgarmagan barcha tarixiy davrlar uchun umumiy bo‘lgan fundamental asoslarga ega: tenglik va erkinlik, ezgulik va adolat qadriyatlari. Erkinlikka intilish – qo‘pol isyonkor anarxistik ma’noda emas, balki shaxsni anglashning eng yuqori shakli va shaxs qadr-qimmatini bunday sivilizatsiyaning eng yuqori qadriyati sifatida tan olish yo‘li sifatida erkinlikka intilish ham doimiy istakdir. Bundan tashqari, erkinlik nafaqat hukumatning barcha xatti-harakatlar printsiplarga asoslanadigan tizim, balki u barcha alohida qonun hujjatlarini boshqaradigan hukmron tamoyil sifatida qabul qilinmas ekan, uni saqlab bo‘lmaydigan idealdir.

Ishonchim komilki, yirik ma’lumotlar bazasi g‘alaba qozongan vaziyatda ham qonun statistik yoki matematik usullardan foydalangan holda harakat qilmaydi: qonun o‘zining huquqiy tartibga solish usullariga, o‘zining kontseptual apparatiga va o‘zining huquqiy tuzilmalariga ega. Shu bilan birga, huquq boshqa ijtimoiy hodisalardan, jumladan, iqtisodiy va madaniy hodisalardan alohida shaklda emas. Shu bois, huquqni tushunishdagi paradigmaning eskirgan postmodern idrokdan fundamental qadriyatlarni tan oladigan, ham shaxs erkinligi, ham kuchli davlat qiymatini jiddiy qabul qiladigan yangi metamodern qonunga o‘zgarishi haqida gapirish mumkin.

REFERENCES

1. Inson huquqlari haqida hisobot 2020 – O‘zbekiston. Uz.usembassy .gov
2. Д. СТИЛЛМАН, И. СТИЛЛМАН. Поколение Z на работе. Как его понять и найти. М.: Манн, Иванов и Фербер. 2018.
3. Medvedeva, M., Vols, M. & Wieling, M. Using machine learning to predict decisions of the European Court of Human Rights. *Artif. Intell. Law* (2019).
4. Devins, Caryn; Felin, Teppo; Kauffman, Stuart; and Koppl, Roger (2017) "The Law and Big Data," *Cornell Journal of Law and Public Policy*: Vol. 27 : Iss. 2 , Article 3.
5. <https://ombudsman.uz/oz/tag/humanrights>